

บทที่ 5

นโยบายงบประมาณขาดดุล

1. คำนำ

หลังจากหนังสือ *The General Theory* ของเคนส์ได้ปรากฏออกมาในปี 1936 รัฐบาลประเทศต่าง ๆ ได้หันมาสนใจและใช้นโยบายงบประมาณแบบขาดดุล (deficit finance) มากขึ้น ในระยะหลัง ๆ จะเห็นว่าหนี้สาธารณะหรือหนี้รัฐบาลจึงมีความสัมพันธ์กับผลผลิตรวมของชาติ (GNP) อย่างชัดเจน นั่นคือ เมื่อผลผลิตรวมของชาติเพิ่มขึ้น หนี้สาธารณะก็จะเพิ่มขึ้น ในทางกลับกันเมื่อผลผลิตรวมของชาติต่ำหนี้สาธารณะก็ต่ำด้วย แต่หนี้สาธารณะจะแปรผันต่อผลผลิตรวมของชาติมากน้อยแค่ไหนย่อมขึ้นอยู่กับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศนั้น ๆ และขีดความสามารถในการกู้ยืมและการชำระหนี้ของรัฐบาล โดยปกติแล้วประเทศที่เผชิญกับปัญหาเงินเฟ้อ และมีการปฏิวัติเงินตรา (money revolution) อยู่บ่อย ๆ จะมีสัดส่วนของหนี้สาธารณะต่อผลผลิตรวมของชาติต่ำ ตรงกันข้ามกับประเทศที่มีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ จะมีอัตราส่วนของหนี้สาธารณะต่อผลผลิตรวมของชาติสูง¹

ในบทนี้จะเป็นการพิจารณานโยบายหรือวิธีการเพื่อหาเงินมาชดเชยงบประมาณส่วนที่ขาดดุลของรัฐบาล ว่านโยบายและวิธีการนั้นจะมีผลต่อการขยายตัวของรายได้และการมีงานทำอย่างไร โดยจะไม่พิจารณาความจำเป็นในการก่อหนี้ ประเภทนี้ รูปแบบการก่อหนี้

¹R.A. Musgrave, *Fiscal System* (New Haven and London : Yale University Press, 1969), p. 351.

การบริหารหนี้แบบต่าง ๆ และภาระหนี้ เป็นต้น² การศึกษาจะเป็นการเน้นตัวแบบ (model) และใช้วิธีการทางคณิตศาสตร์เข้าช่วยบ้างในบางกรณี กล่าวคือ จะพิจารณานโยบายและวิธีการชดเชยงบประมาณขาดดุลว่ามีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของดุลยภาพภายในหรือการเปลี่ยนแปลงของ IS และ LM อย่างไร ซึ่งก็คือการขยายตัวของรายได้และการมีงานทำนั่นเอง³

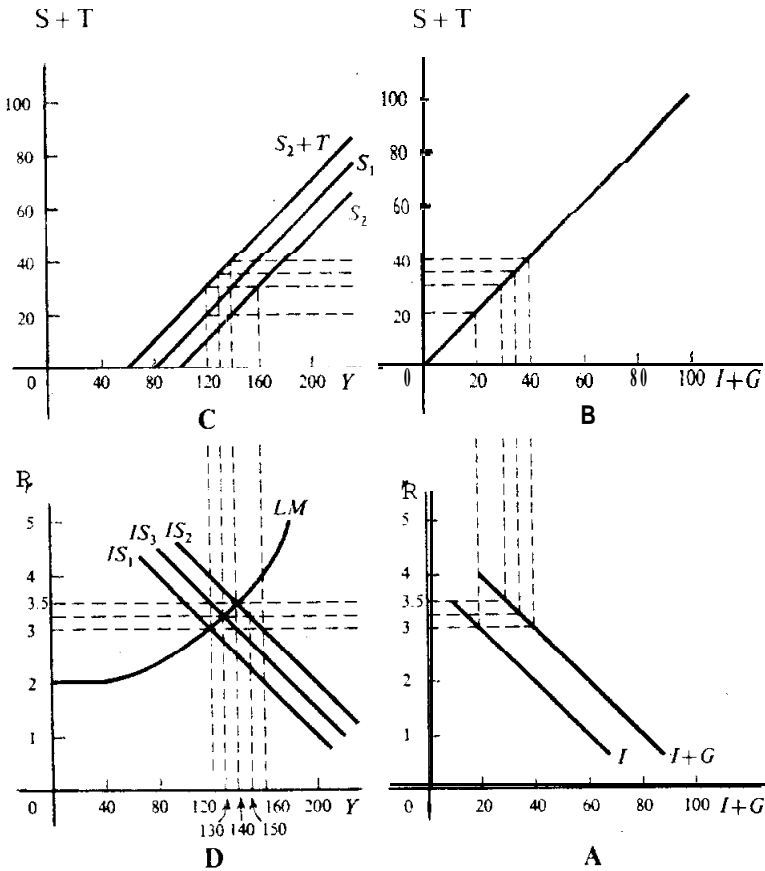
2. การขยายตัวของรายได้โดยวิธีการงบประมาณขาดดุลและสมดุล

ในส่วนนี้จะเป็นการชี้ให้เห็นถึงการขยายตัวของรายได้ เมื่อเปรียบเทียบกับ การดำเนินนโยบายแบบขาดดุลและแบบสมดุล โดยความหมายของงบประมาณขาดดุล ก็คือ รายได้จากภาษีอากรน้อยกว่ารายจ่ายของรัฐบาล หรือ $T < G$ ส่วนนโยบายงบประมาณสมดุลก็คือ รายได้จากภาษีอากร เท่ากับรายจ่ายของรัฐบาลหรือ $T = G$ การวิเคราะห์ในส่วนนี้จะเป็นการสมมติให้ทั้ง T และ G เป็นแบบอิสระ (autonomous) หรือไม่ขึ้นอยู่กับรายได้ (Y) เงื่อนไขดุลยภาพจะได้ว่า $I + G = S + T$ ⁴ หรืออุปสงค์ต่อสินค้าและบริการจะเท่ากับอุปทานต่อสินค้าและบริการ ซึ่งเป็นเงื่อนไขดุลยภาพในตลาดผลผลิต ส่วนเงื่อนไขดุลยภาพในตลาดเงินจะคงเดิม นั่นคือ อุปสงค์ต่อปริมาณเงินเท่ากับอุปทานของปริมาณเงินหรือ $L = M$ เพื่อชี้ให้เห็นว่านโยบายงบประมาณขาดดุลและสมดุลมีผลต่อการขยายตัวของรายได้อย่างไร ให้ดูตามรูปที่ 5.1

² รายละเอียดเรื่องเหล่านี้ดูใน สุนทร ราชวงศ์ศึก, การคลังประเทศด้อยพัฒนา (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2525) หน้า 250-78

³ เป็นการศึกษาวิเคราะห์ในระบบเศรษฐกิจแบบปิดหรือ three-sector economy

⁴ รายละเอียดดูใน E. Shapiro, *Macroeconomic Analysis* (New York : Harcourt, Brace & World, Inc., 1970), pp. 272-79.

รูปที่ 5.1 การขยายตัวของรายได้โดยวิธีการงบประมาณสมดุลและขาดดุล

ตามรูป ถ้ารัฐบาลเพิ่มการใช้จ่ายเข้าไปรวมกับอุปสงค์ต่อการลงทุน (investment demand schedule) สมมติว่าเป็นจำนวน 20 ล้านบาท เนื่องจากการใช้จ่ายของรัฐบาลไม่ขึ้นอยู่กับอัตราดอกเบี้ย เมื่อรัฐบาลเพิ่มการใช้จ่ายเข้าไปเส้น $I + G$ เพิ่มขึ้นห่างจากเส้น I เป็นระยะห่าง 20 ล้านบาท (รูปที่ 5.1A) ในแง่ของการใช้จ่าย รัฐบาลว่าจะมีผลต่อการขยายตัวของรายได้อย่างไร ก็ไม่มีความแตกต่างจากการลงทุน นั่นคือการใช้จ่ายรัฐบาลเพิ่มขึ้น 1 บาท หรือการลงทุนเพิ่มขึ้น 1 บาท จะมีผลต่อรายได้เช่นเดียวกัน การเพิ่มการใช้จ่ายของรัฐบาลจะทำให้เส้น IS เคลื่อนจาก IS_1 ไปเป็น IS_2 ในรูปที่ 5.1D

สมมติให้การใช้จ่ายรัฐบาลที่เพิ่มขึ้น 20 ล้านบาท เป็นการใช้จ่ายแบบขาดดุล (deficit spending) และกำหนดให้ปัจจัยอื่นคงที่ รายได้และอัตราดอกเบี้ยดุลยภาพจะเปลี่ยนจากที่ระดับ

$Y = 120$ และ $R = 3$ ไปเป็น $Y = 140$ และ $R = 3.5$ จะเห็นว่ารายได้เพิ่มขึ้นเพียง 20 ล้านบาท เนื่องจาก รายได้เพิ่มขึ้นจะทำให้อัตราดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นด้วย เมื่ออัตราดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นจะทำให้การลงทุนลดลง เพราะฉะนั้น การใช้จ่ายของรัฐบาลจึงไม่ทำให้รายได้ขยายตัวเต็มที่ จึงกล่าวได้ว่านโยบายงบประมาณขาดดุลจะไม่ก่อให้เกิดการขยายตัวของรายได้เต็มที่ ถ้าการเพิ่มการใช้จ่ายของรัฐบาลไม่สัมพันธ์กับนโยบายการขยายตัวของปริมาณเงินอย่างเหมาะสม นั่นคือ การใช้นโยบายงบประมาณขาดดุลจะต้องพิจารณาวิธีการชดเชยงบประมาณส่วนที่ขาดดุลด้วยว่ามีผลต่อการขยายตัวของปริมาณเงินอย่างไร ถ้ารัฐบาลชดเชยงบประมาณขาดดุลโดยการขายพันธบัตรให้กับเอกชน ปริมาณเงินในระบบเศรษฐกิจก็จะไม่เปลี่ยนแปลง⁵ รายได้จึงขยายตัวเพียง 20 ล้านบาท ดังที่ได้อธิบายมา แต่ถ้ารัฐบาลขายพันธบัตรให้กับธนาคารกลางบ้าง ให้ธนาคารพาณิชย์บ้าง และให้เอกชนบ้าง จะทำให้ปริมาณเงินเพิ่มขึ้น รายได้จะขยายตัวเพิ่มขึ้น 40 ล้านบาท หรือดุลยภาพจะเปลี่ยนไปอยู่ที่ $Y = 160$ และ $R = 3$ คงเดิม

ถ้ารัฐบาลดำเนินนโยบายงบประมาณสมดุล นั่นคือ รัฐบาลจัดเก็บภาษีได้ 20 ล้านบาท และใช้จ่ายออกไป 20 ล้านบาท การจัดเก็บภาษีของรัฐบาลได้ 20 ล้านบาท คือทำให้รายได้สุทธิของประชาชนลดลง 20 ล้านบาท นั่นเอง ถ้าแนวโน้มในการออมเพิ่ม (marginal propensity to save : MPS) เท่ากับ 0.5 เพราะฉะนั้น การจัดเก็บภาษี 20 ล้านบาท จะทำให้เงินออมลดลง 10 ล้านบาท นั่นคือ เส้นการออมในรูปที่ 5.1C จะเปลี่ยนจาก S_1 ไปเป็น S_2 แต่เมื่อรัฐบาลเพิ่มการใช้จ่ายเข้าไป 20 ล้านบาท เส้นการออม S_2 จะเปลี่ยนไปเป็นเส้น $S_2 + T$ เส้น I ของรูปที่ 5.1A และเส้น S_1 ของรูปที่ 5.1C จะได้เส้น IS_1 ในรูปที่ 5.1D เส้น $I + G$ ในรูปที่ 5.1A โดยที่ T เท่ากับศูนย์ จะได้เส้น IS_2 ของรูปที่ 5.1D และเส้น $I + G$ ของรูปที่ 5.1A และเส้น $S_2 + T$ ของรูปที่ 5.1C จะได้เส้น IS_3 ของรูปที่ 5.1D ดุลยภาพของรายได้และอัตราดอกเบี้ยอันเกิดจากนโยบายงบประมาณสมดุลจะได้ว่า $Y = 130$ และ $R = 3.25$ ซึ่งเป็นจุดที่ IS_3 ตัดกับ LM ซึ่งจะเห็นว่านโยบายงบประมาณสมดุลจะทำให้รายได้เพิ่มขึ้นเพียงครึ่งหนึ่งของจำนวนเงินที่ใช้ออกไปหรือรายได้ไม่ขยายตัวเท่ากับค่าตัวทวีงบประมาณสมดุลซึ่งเท่ากับ 1 (วิเคราะห์ในตัวเองอย่างง่าย) ทั้งนี้ เนื่องจากเมื่อรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้อัตราดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นด้วย การลงทุนจึง

⁵ สุนทร ราชวงศ์ศึก, อ้างแล้ว, หน้า 260-65

ลดลง เพราะฉะนั้น นโยบายการคลังโดยการดำเนินนโยบายงบประมาณสมดุลจะก่อให้เกิดการขยายตัวของรายได้สูงสุดก็ต่อเมื่อปริมาณเงินขยายตัวในระดับที่ไม่ทำให้อัตราดอกเบี้ยเพิ่มขึ้น และไม่ก่อให้เกิดการลดลงของการลงทุน

สำหรับเส้น S_1 ในรูปที่ 5.1C เป็นกรณีของการลดภาษีโดยที่การใช้จ่ายของรัฐบาลคงที่ นั่นคือ เงื่อนไขดุลยภาพจะอยู่ที่เส้น IS ตัดกับ LM กล่าวคือการลดภาษีจะทำให้เส้น $S_2 + T$ กลายเป็น S_1 ในรูปที่ 5.1C โดยที่การใช้จ่ายรัฐบาลคงเดิม รูปที่ 5.1A ก็จะเป็นเส้น $I + G$ เส้น IS ในรูปที่ 5.1D จะเปลี่ยนจาก IS_1 ไปเป็น IS_2 รายได้จะเพิ่มจาก $Y = 130$ ไปเป็น $Y = 140$ การลดภาษีก็ไม่ทำให้รายได้ขยายตัวเต็มที่เหมือนกัน เพราะอัตราดอกเบี้ยเพิ่มขึ้น รายละเอียดเรื่องนี้จะได้ศึกษาในหัวข้อต่อไป

กล่าวโดยสรุป นโยบายการคลังโดยวิธีการงบประมาณขาดดุลจะไม่ก่อให้เกิดการขยายตัวของรายได้เต็มที่ (full income expansionary effect) เพราะการใช้จ่ายของรัฐบาลมีผลทำให้อัตราดอกเบี้ยเพิ่มขึ้น การใช้จ่ายเพื่อการลงทุนลดลง รายได้จึงไม่ขยายตัวเท่ากับค่าตัวทวี และนโยบายการคลังโดยวิธีการงบประมาณสมดุลก็ไม่ทำให้รายได้ขยายตัวเต็มที่เช่นกัน เพราะการจกเก็บภาษีทำให้รายได้สุทธิของประชาชนลดลง การออมและการบริโภคของประชาชนก็จะลดลง ทั้งนโยบายงบประมาณขาดดุลและสมดุลจะก่อให้เกิดการขยายตัวของรายได้เต็มที่ ต่อเมื่อนโยบายทั้งสองจะต้องสอดคล้องกับการเพิ่มปริมาณเงินที่จะไม่ทำให้อัตราดอกเบี้ยเปลี่ยนแปลง

3. การเปลี่ยนแปลงฐานปริมาณเงินเพื่อชดเชยงบประมาณขาดดุล

การหาเงินมาเพื่อชดเชยงบประมาณขาดดุลสามารถกระทำได้หลายวิธี แต่ละวิธีก็มีรายละเอียดปลีกย่อยออกไป ซึ่งรายละเอียดปลีกย่อยเหล่านี้จะมีผลต่อการขยายตัวของรายได้และการมีงานทำ ในส่วนนี้จะเป็นการชดเชยงบประมาณส่วนที่ขาดดุล โดยการเปลี่ยนแปลงฐานปริมาณเงิน กล่าวคือ เมื่อฐานปริมาณเงิน (monetary base) เปลี่ยนแปลงไปจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของปริมาณเงิน (money supply) ถ้าให้ฐานปริมาณเงินเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่ทำให้ปริมาณเงินเพิ่มขึ้น ดุลยภาพในตลาดเงินจะเปลี่ยนไป กล่าวคือเส้น LM จะเคลื่อนไปทางขวามือ จะทำให้รายได้ขยายตัวเพิ่มขึ้น การที่รายได้เพิ่มขึ้น มีผลต่อการบริโภค การออม การลงทุน และการจัดเก็บภาษีของรัฐบาล นั่นคือ รัฐบาลจะมีรายได้จากภาษีอากรมากขึ้น ทำให้รัฐบาลมีเงินใช้จ่ายมากขึ้น การบริโภคที่เพิ่มขึ้นหรือการลงทุนที่เพิ่มขึ้นหรือการใช้จ่ายรัฐบาลที่เพิ่มขึ้นจะมีผลต่อดุลยภาพในตลาดผลิตภัณฑ์ นั่นคือ เส้น IS จะเคลื่อนไปทางขวามือ โดยการชดเชยงบประมาณส่วนที่ขาดดุลแบบนี้ จะเห็นว่าเป็นวิธีการที่จะทำให้

รัฐบาลจัดเก็บภาษีได้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ เพราะถ้าไม่มีการเปลี่ยนแปลงฐานปริมาณเงิน รายได้จากการจัดเก็บภาษีของรัฐบาลก็ต่ำ รัฐบาลก็ยังเผชิญกับปัญหางบประมาณขาดดุลอยู่ แต่เมื่อเปลี่ยนแปลงฐานปริมาณเงินจะทำให้รัฐบาลสามารถชดเชยงบประมาณส่วนที่ขาดดุลได้ เมื่อพิจารณางบประมาณการใช้จ่ายของรัฐบาลจะเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงของงบประมาณการใช้จ่ายขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงของรายได้จากภาษี การก่อหนี้ และการเปลี่ยนแปลงฐานปริมาณเงิน นั่นคือ

$$\Delta G = \Delta T + \Delta D + \Delta H$$

โดยที่

- ΔG = การเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายรัฐบาล
- ΔT = การเปลี่ยนแปลงรายได้จากภาษี
- ΔD = การเปลี่ยนแปลงหนี้สาธารณะ
- ΔH = การเปลี่ยนแปลงฐานปริมาณเงิน

สำหรับการเปลี่ยนแปลงฐานปริมาณเงิน จะหมายความถึงปริมาณเงินทั้งหมดจะฝากไว้ในธนาคาร และธนาคารจะถือเงินฝากทั้งหมดไว้เป็นทุนสำรอง เพราะฉะนั้น การเปลี่ยนแปลงฐานปริมาณเงินจะเท่ากับการเปลี่ยนแปลงของปริมาณเงิน แต่ถ้าธนาคารกันเงินฝากส่วนหนึ่งเท่านั้นไว้เป็นทุนสำรอง การเปลี่ยนแปลงฐานปริมาณเงินจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในปริมาณเงินมากกว่า จากสมการจะเห็นว่างบประมาณการใช้จ่ายของรัฐบาลจะถูกชดเชย (financed) โดยการเปลี่ยนแปลงรายได้จากภาษี จากการก่อหนี้ หรือฐานปริมาณเงิน นั่นคือ การเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของรัฐบาลจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของรายได้ดุลยภาพขึ้นอยู่กับวิธีการหาเงินมาใช้จ่ายของรัฐบาลโดยทั่วไปแล้ว การเพิ่มปริมาณเงิน (money creation) จะก่อให้เกิดการขยายตัวของรายได้มากที่สุด ขณะที่การหาเงินมาใช้จ่ายโดยการจัดเก็บภาษีจะก่อให้เกิดการขยายตัวของรายได้น้อยที่สุด⁶ ในส่วนนี้จะเป็นการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของ IS และ LM จากการใช้จ่ายของรัฐบาลที่เพิ่มขึ้นด้วยวิธีการชดเชยงบประมาณขาดดุลโดยการสร้างเงิน

⁶ J.E.Due and A.F. Friedlaender, *Government Finance : Economics of the Public Sector (Homewood, Ill : Richard D. Irwin, Inc., 1973), p. 568.*

ถ้ารัฐบาลหาเงินมาใช้จ่ายโดยการสร้างเงิน (money creation) หมายความว่ารัฐบาลเพิ่มฐานปริมาณเงิน (monetary base) เท่ากับจำนวนเงินที่รัฐบาลใช้จ่ายออกไป ซึ่งรัฐบาลทำได้โดยการเพิ่มเงินเข้าไปในระบบเศรษฐกิจ (putting new money into circulation) หรือนำเงินที่ฝากธนาคารกลางออกมาใช้จ่าย ไม่ว่าจะรัฐบาลจะเปลี่ยนแปลงฐานปริมาณเงินโดยวิธีใดก็แล้วแต่ การเปลี่ยนแปลงในการใช้จ่ายของรัฐบาลจะกระทบต่อดุลยภาพในตลาดผลผลิตหรือเส้น IS ขณะที่การเปลี่ยนแปลงฐานปริมาณเงินจะกระทบต่อดุลยภาพในตลาดเงินหรือเส้น LM ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในดุลยภาพทั้งสองตลาดนี้จะมีผลกระทบต่อรายได้ดุลยภาพ รายได้จะเปลี่ยนแปลงไปเล็กน้อยเพียงไร ขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงของเส้น IS และ LM

การเปลี่ยนแปลงของเส้น IS อันเนื่องมาจากการใช้จ่ายของรัฐบาลเพิ่มขึ้น เห็นได้จากความสัมพันธ์ของสมการในตลาดผลผลิต นั่นคือ

$$C = C_0 + cY_d$$

$$Y_d = Y - T$$

$$T = T_0$$

$$I = I_0 - iR$$

$$G = G_0$$

เงื่อนไขดุลยภาพ

$$Y = C + I + G$$

นั่นคือ

$$Y = C_0 + cY_d + I_0 - iR + G_0$$

หรือ

$$Y = C_0 + c(Y - T_0) + I_0 - iR + G_0$$

ได้ว่า

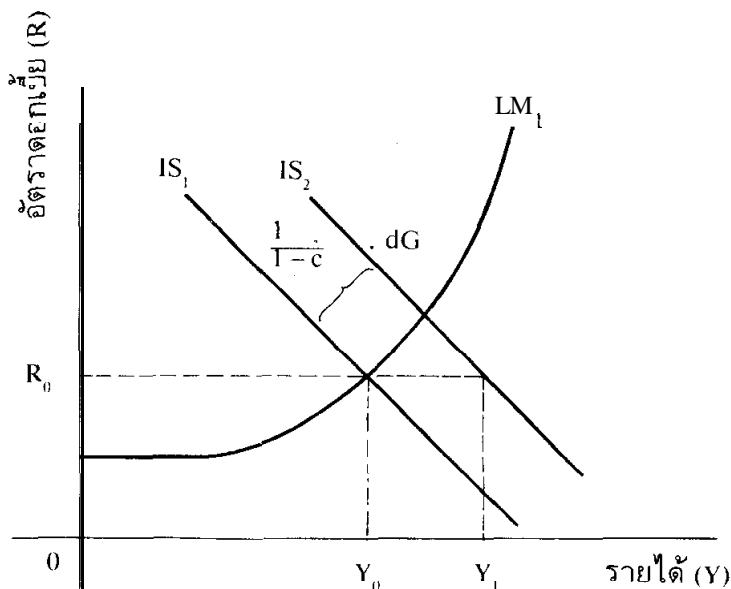
$$Y - cY = C_0 - cT_0 + I_0 - iR + G_0$$

หรือ

$$Y = \frac{C_0 - cT_0 + I_0 - iR + G_0}{1 - c}$$

เมื่อรัฐบาลใช้จ่ายเพิ่มขึ้น (dG) ก็จะทำให้รายได้เพิ่มขึ้น (dY) นั่นคือ การใช้จ่ายเพิ่มขึ้นของรัฐบาลจะทำให้เส้น IS เปลี่ยนแปลงไป นั่นคือ

$$dY = \frac{1}{1-c} \cdot dG$$

รูปที่ 5.2 การสร้างเงินกับการเปลี่ยนแปลงของเส้น IS

ตามรูป ถ้าอัตราดอกเบี้ยคงที่ การใช้จ่ายของรัฐบาลจะทำให้รายได้ขยายตัวไปเท่ากับ $(1/1 - c)$ คูณด้วย dG กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือเส้น IS จะเคลื่อนจาก IS_1 ไปเป็น IS_2 หรือเคลื่อนไปเท่ากับ $(1/1 - c)$ คูณด้วย dG

เนื่องจาก การใช้จ่ายของรัฐบาลเป็นการสร้างเงิน (money creation) หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงฐานปริมาณเงิน ซึ่งจะไปมีผลกระทบต่อปริมาณเงิน ลักษณะเช่นนี้จะทำให้เส้น LM เปลี่ยนแปลงไป และถ้าอัตราดอกเบี้ยไม่ลดต่ำถึงฐานอัตราดอกเบี้ย (interest floor) หรือกับดักสภาพคล่อง ปริมาณเงินที่เพิ่มขึ้นจะทำให้รายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงฐานปริมาณเงินจะทำให้รายได้ขยายตัวอย่างไรเห็นได้จากความสัมพันธ์ของสมการในตลาดเงิน นั่นคือ

$$MD = L_1 + L_s$$

$$L_1 = \frac{PY}{V} = \frac{Y}{V}^7$$

⁷ เป็นการสมมติให้ระดับราคาคงที่ ซึ่งจะไม่มีผลต่อการขยายตัวของรายได้ เช่น ระดับราคาเท่ากับ 1 เป็นต้น ดู Ibid., p. 572.

$$L_s = L(R)$$

$$MS = \frac{H}{z}$$

เงื่อนไขดุลยภาพ จะได้ว่า

$$MD = MS$$

หรือ

$$\frac{Y}{V} + L(R) = \frac{H}{z}$$

โดยที่ H คือ ฐานปริมาณเงิน (monetary base) และ z คือ เงินสดสำรอง (reserve requirements) เนื่องจาก เมื่อมีการเพิ่มฐานปริมาณเงิน ปริมาณเงินบางส่วนเท่านั้นที่นำไปถือไว้เป็นเงินสำรอง ส่วนที่เหลือจะนำไปให้เอกชนกู้ยืม และเงินที่กู้ยืมไปก็จะนำมาฝากไว้ที่ธนาคารอีกทีหนึ่ง และส่วนหนึ่งของเงินฝากจะถูกเก็บไว้เป็นเงินสำรอง ส่วนที่เหลือก็จะนำไปให้กู้ เป็นเช่นนี้ต่อเนื่องไป เพราะฉะนั้น เมื่อรัฐบาลเพิ่มการใช้จ่ายจะมีผลกระทบต่อรายได้ตามหลักของค่าตัวทวี ขณะเดียวกันการเพิ่มฐานปริมาณเงินก็จะมีผลต่อปริมาณเงินตามหลักของค่าตัวทวีเช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น สมมติให้เงินสำรองเฉลี่ย (z) เท่ากับ 20 เปอร์เซ็นต์ ถ้ารัฐบาลเพิ่มฐานปริมาณเงินขึ้น 1,000 ล้านบาท เงิน 200 ล้านบาทจะถูกนำไปเป็นเงินสำรอง อีก 800 ล้านบาท จะนำไปให้เอกชนกู้ยืม และถ้า 800 บาท ถูกนำมาฝากไว้ที่ธนาคารอีก 160 ล้านบาท ก็จะเป็นเงินสำรอง อีก 640 ล้านบาท ก็จะนำไปให้กู้ เป็นลูกโซ่เช่นนี้ตลอดไป การสร้างเงินในระบบเศรษฐกิจแบบนี้ ถ้าเงินสดสำรองเท่ากับ 20 เปอร์เซ็นต์ ในท้ายที่สุด การเปลี่ยนแปลงฐานปริมาณเงินจะทำให้ปริมาณเงิน (money supply) เพิ่มขึ้นถึง 5,000 ล้านบาท จึงกล่าวได้ว่า トラบดที่ธนาคารคงไว้ซึ่งเงินสดสำรองตามกฎหมายในอัตราใดอัตราหนึ่ง การเพิ่มฐานปริมาณเงินจะทำให้ปริมาณเงินเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนเท่าของส่วนของเงินสำรอง เช่น เงินสดสำรองเท่ากับ 20 เปอร์เซ็นต์ ก็คือ 1/5 การเปลี่ยนแปลงฐานปริมาณเงิน 1 หน่วย ก็จะทำให้ปริมาณเงินเพิ่มขึ้นเท่ากับ 5 หน่วย เป็นต้น⁸

⁸ ในสภาพที่เป็นจริงแล้วจะเกิดขึ้นในลักษณะเช่นนี้ได้ยาก เพราะแต่ละธนาคารจะถือเงินสำรองตามกฎหมายไว้ไม่เท่ากัน บางธนาคารถือตามที่กฎหมายกำหนดบางธนาคารถือไว้มากกว่าที่กฎหมายกำหนดในลักษณะเช่นนี้ การเปลี่ยนแปลงฐานปริมาณเงินจึงทำให้ปริมาณเงินขยายตัวไม่ได้เต็มที่ ในทางกลับกัน ถ้าธนาคารพาณิชย์กู้จากธนาคารกลาง กรณีเช่นนี้จะทำให้ธนาคารพาณิชย์ปล่อยเงินกู้ได้มากกว่าการเพิ่มฐานปริมาณเงินลักษณะเช่นนี้จะทำให้ปริมาณเงินขยายตัวได้มากกว่าที่คาดไว้

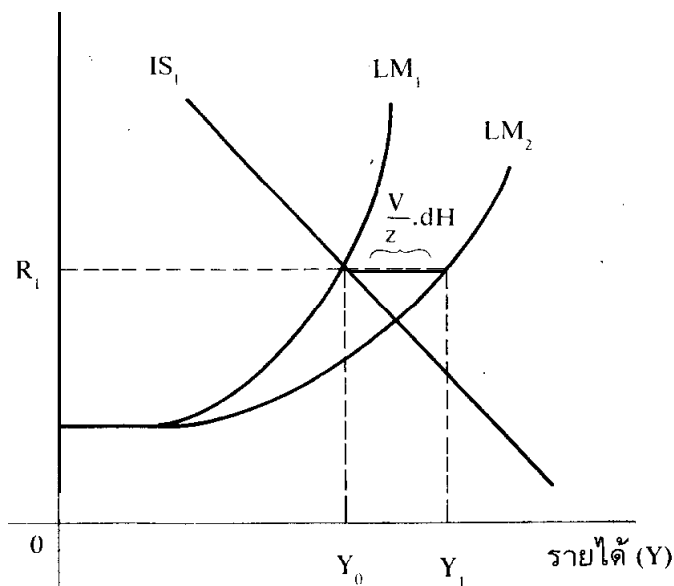
จากเงื่อนไขดุลยภาพ โดยการอนุพันธ์ (derivative) Y ต่อ H จะได้ความสัมพันธ์ว่าเมื่อฐานปริมาณเงินเพิ่มขึ้นจะทำให้รายได้เพิ่มขึ้นอย่างไร นั่นคือ

$$\frac{1}{V} \cdot dY = \frac{1}{Z} \cdot dH$$

หรือ

$$dY = \frac{V}{Z} \cdot dH$$

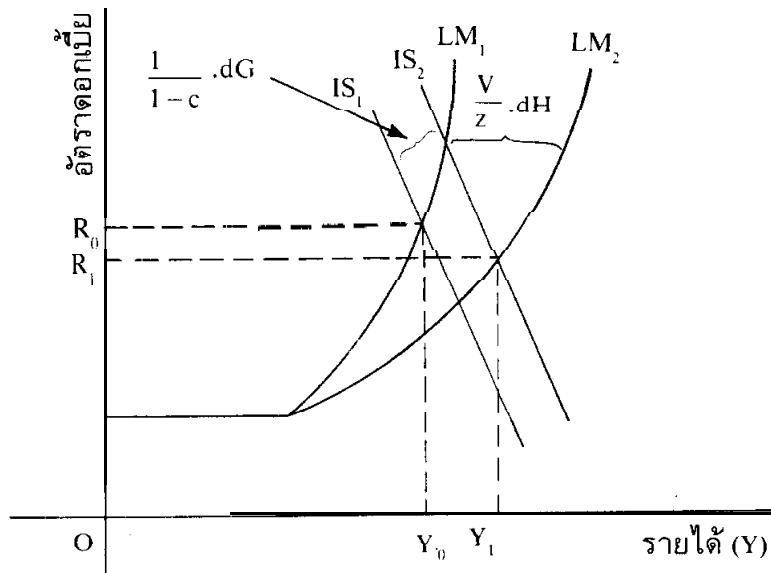
ซึ่งจะเห็นว่าแต่ละระดับของอัตราดอกเบี้ยที่กำหนดให้ การเปลี่ยนแปลงฐานปริมาณเงินจะทำให้รายได้เปลี่ยนแปลงไปเท่ากับ $(V/Z) \cdot dH$ นั่นคือ การเพิ่มฐานปริมาณเงินจะทำให้เส้น LM เคลื่อนไปทางขวา ดังรูป

รูปที่ 5.3 การเคลื่อนของเส้น LM จากการเพิ่มฐานปริมาณเงิน

ตามรูป โดยการกำหนดให้อัตราดอกเบี้ยคงที่ที่ระดับ R_1 การเพิ่มฐานปริมาณเงินจะทำให้เส้น LM เคลื่อนจาก LM_1 ไปเป็น LM_2 หรือเคลื่อนไปทางขวาเป็นจำนวนเท่ากับ $(V/z) \cdot dH$ จะเห็นว่าที่ระดับ R_1 เดิมดุลยภาพของรายได้จะเป็น Y_0 แต่เพื่อเพิ่มฐานปริมาณเงินจำนวน dH หรือ ΔH รายได้ดุลยภาพใหม่จะเท่ากับ $Y_0 \cdot (V/z) \cdot dH$

จากรูปที่ 5.2 และ 5.3 เรายังไม่ทราบว่ารายได้ดุลยภาพของระบบเศรษฐกิจหรือดุลยภาพภายในจะเกิดขึ้นที่ระดับใด แต่เท่าที่อธิบายมาได้ชี้ให้เห็นว่า ถ้ารัฐบาลหาเงินมาใช้จ่ายโดยการสร้างเงิน (money creation) จะทำให้เส้น IS เคลื่อนออกไปเท่ากับ $dG/1 - c$ และเส้น LM จะเคลื่อนออกไปเท่ากับ $(V/z) \cdot dH$ โดยการสมมติให้การเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของรัฐบาลเท่ากับการเปลี่ยนแปลงของฐานปริมาณเงิน $dG = dH$ เนื่องจาก V คืออัตราการหมุนเวียนของเงินต่อรายได้ซึ่งคำนวณได้โดยเอา GNP หารด้วยปริมาณเงิน ซึ่งก็คือเงินที่ถืออยู่ในมือของประชาชน (currency) บวกด้วยเงินฝากเพื่อเรียก (demand deposits) ถ้าให้ $V = 3$ และ $z = 20$ เปอร์เซ็นต์ เราก็คงทราบเส้น LM เคลื่อนตัวออกไปเท่ากับ $15dH$ หรือ $15dG$ และ ถ้าให้ค่า MPC หรือ $c = .80$ เราก็คงได้ว่าเส้น IS เคลื่อนตัวออกไปเท่ากับ $5dG$. ลักษณะเช่นนี้ ถ้าอัตราดอกเบี้ยไม่ตกอยู่ที่ระดับกับดักสภาพคล่อง การเพิ่มการใช้จ่ายของรัฐบาลโดยการสร้างเงิน จะทำให้รายได้ดุลยภาพขยายตัวมากกว่าการขยายตัวของรายได้ที่ระดับค่าตัวทวีทางการคลังที่แท้จริง เพราะเส้น LM เคลื่อนตัวออกไปมากกว่าเส้น IS นั้นเอง ดังรูปที่ 5.4

รูปที่ 5.4 การเปลี่ยนแปลงของรายได้เนื่องจากการเพิ่มการใช้จ่ายรัฐบาลโดยการสร้างเงิน (money creation)

ตามรูป เดิมรายได้และอัตราดอกเบี้ยดุลยภาพจะอยู่ที่ Y_0, R_0 เนื่องจาก เมื่อรัฐบาลเพิ่มการใช้จ่ายโดยการสร้างเงิน จะทำให้เส้น LM เคลื่อนไปทางขวามากกว่าเส้น IS อัตราดอกเบี้ยจึงลดลง กระตุ้นให้เกิดการลงทุนมากขึ้น รายได้จึงขยายตัวมากกว่าที่ระดับ

อัตราดอกเบี้ย R_0 หรือที่ระดับค่าตัวทวีการคลังที่แท้จริง นั่นคือ รายได้และอัตราดอกเบี้ย
 ดุลยภาพใหม่จะอยู่ที่ Y_1, R_1 แต่ถ้าอัตราดอกเบี้ยอยู่ที่ฐานอัตราดอกเบี้ย การเปลี่ยนแปลง
 ฐานปริมาณเงินแม้จะทำให้เส้น LM เคลื่อนไปทางขวาก็จริงและเคลื่อนออกไปมากกว่าเส้น
 IS แต่จะไม่ทำให้อัตราดอกเบี้ยเปลี่ยนแปลง กรณีเช่นนี้ รายได้จะเพิ่มขึ้นเท่ากับผลของ
 ค่าตัวทวีทางการคลังที่แท้จริง

4. การลดอัตราภาษีเพื่อชดเชยงบประมาณขาดดุล

การเปลี่ยนแปลงอัตราภาษีมีความสัมพันธ์กับการดำเนินนโยบายงบประมาณของ
 รัฐบาล กล่าวคือ อัตราภาษีเป็นปัจจัยหนึ่งในการกำหนดระดับงบประมาณของรัฐบาลว่า
 จะเกินดุล สมดุล หรือขาดดุล การเพิ่มหรือลดอัตราภาษีย่อมมีผลกระทบต่อนโยบายงบ
 มาณทั้งสามอย่างที่กล่าวมา โดยทั่วไปแล้ว รายได้จากภาษีของรัฐบาลจะขึ้นอยู่กับ
 อัตราภาษีและรายได้ประชาชาติ (GNP) ถ้ารัฐบาลเพิ่มอัตราภาษีหรือรายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น
 อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่าง รัฐบาลจะมีรายได้จากภาษีเพิ่มมากขึ้น กรณีเช่นนี้จะไม่เป็น
 จริงเสมอไป เพราะในบางครั้ง การลดอัตราภาษีจะทำให้รัฐบาลมีรายได้จากภาษีเพิ่มมากขึ้น
 ก็เป็นไปได้ เนื่องจาก อัตราภาษีที่ลดลงทำให้การบริโภค การออม และการลงทุนเพิ่มมากขึ้น
 นำไปสู่การเพิ่มขึ้นของรายได้ประชาชาติ ถ้าอัตราเพิ่มของรายได้ประชาชาติที่เพิ่มขึ้นมากกว่า
 อัตราภาษีที่ลดลง รายได้จากการจัดเก็บภาษีก็จะเพิ่มขึ้น เพราะฉะนั้น การลดอัตราภาษีจึง
 เป็นวิธีการหนึ่งที่จะหารายได้เข้ารัฐบาลเพื่อชดเชยงบประมาณส่วนที่ขาดดุล ในส่วนนี้จึง
 จะเป็นการพิจารณาว่าการลดอัตราภาษีจะสามารถชดเชยงบประมาณขาดดุลได้อย่างไร
 ซึ่งขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของระบบเศรษฐกิจว่าจะอยู่บนช่วงใดของเส้น LM

โดยการกำหนดให้อัตราภาษีที่จัดเก็บเป็นแบบอัตราคงที่ (proportional tax rate)
 ซึ่งแทนด้วย t รายได้จากภาษีแทนด้วย T และรายได้ประชาชาติแทนด้วย Y โดยที่
 รายได้จากภาษีขึ้นอยู่กับอัตราภาษีและรายได้ประชาชาติ ก็จะได้ความสัมพันธ์ของภาษี
 ที่จัดเก็บต่ออัตราภาษีและรายได้ประชาชาติว่า

$$T = tY \dots\dots\dots (1)$$

และถ้าให้ D แทนด้วยงบประมาณส่วนที่ขาดดุล และ G คือการใช้จ่ายรัฐบาล งบประมาณส่วนที่ขาดดุลจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความแตกต่างของการใช้จ่ายรัฐบาลและรายได้จากภาษีอากร นั่นคือ

$$D = G - T \dots\dots\dots (2)$$

เพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่าการลดอัตราภาษีมีผลทำให้งบประมาณขาดดุลน้อยลง จะให้อัตราภาษี (i) มีบทบาทสำคัญในการกำหนดระดับรายได้จากภาษีและงบประมาณส่วนที่ขาดดุล กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ งบประมาณที่ขาดดุลจะเพิ่มขึ้นหรือลดลงจึงขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงของอัตราภาษี การพิจารณาผลของการลดอัตราภาษีว่าจะชดเชยงบประมาณส่วนที่ขาดดุลได้อย่างไร จะใช้การอนุพันธ์รวมสมการที่ (1) นั่นคือ

$$dT = t dY + Y dt$$

เอา dt หารตลอด ได้

$$\frac{dT}{dt} = t \cdot \frac{dY}{dt} + Y \dots\dots\dots (3)$$

จากสมการที่ (3) ที่ได้มา การลดอัตราภาษีจะทำให้รายได้จากการจัดเก็บภาษีเพิ่มมากขึ้น ต่อเมื่อ dT/dt จะต้องเป็นลบหรือน้อยกว่าศูนย์ เงื่อนไขนี้จะเป็นจริงได้ เมื่อเทอมทางขวามือ หรือ $(t \cdot (dY/dt) + Y)$ น้อยกว่าศูนย์หรือเป็นลบ นั่นคือ

$$\frac{dT}{dt} < 0 \text{ ถ้า } t \cdot \frac{dY}{dt} + Y < 0$$

แล้วจะได้ว่า

$$\frac{dT}{dt} = t \cdot \frac{dY}{dt} + Y < 0$$

เงื่อนไขนี้สามารถพิสูจน์ให้เห็นจริงได้ โดยการหาค่าตัวทวีของอัตราภาษี การได้มาซึ่งค่าตัวทวีจะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขดุลยภาพของตลาดผลผลิตและตลาดเงิน แล้วโยงดุลยภาพของทั้งสองตลาดนี้ให้สัมพันธ์กันจะได้ค่าตัวทวีของอัตราภาษี หรือ dY/dt เมื่อแทนค่า dY/dt ในเงื่อนไข $(t \cdot (dY/dt) + Y) < 0$ ก็จะทราบว่า การลดอัตราภาษีจะทำให้งบประมาณขาด

ลดลงหรือเพิ่มขึ้น ซึ่งจะพิจารณาให้เห็นตามขั้นตอนที่กล่าวมา นั่นคือ

กำหนดให้

$$c = C(Y_d)$$

$$Y_d = Y - T$$

$$T = tY$$

จะได้ว่า C ว่า

$$c = C(Y - tY)$$

และให้

$$I = I(R, Y)$$

$$G = G_0$$

เงื่อนไขดุลยภาพตลาดผลผลิตจะได้ว่า

$$Y = C + I + G$$

แทนค่า C, I, G จะได้ว่า

$$Y = C(Y - tY) + I(R, Y) + G_0$$

โดยการอนุพันธ์ รวม จะได้ว่า

$$dY = \frac{\partial C}{\partial Y} (dY - t dY - Y dt) + \frac{\partial I}{\partial R} .dR + \frac{\partial I}{\partial Y} .dY$$

และเพราะว่า

$$\frac{\partial C}{\partial Y} = c \text{ หรือค่า MPC}$$

$$\frac{\partial I}{\partial R} = i_r \text{ หรือ MPI ที่ขึ้นอยู่กับอัตราดอกเบี้ย}$$

$$\frac{\partial I}{\partial Y} = i_y \text{ หรือ MPI ที่ขึ้นอยู่กับรายได้}$$

เมื่อแทนค่าเหล่านี้จะได้ว่า

$$dY = c(dY - t dY - Y dt) + i_r dR + i_y dY$$

หรือ

$$dY = cdY - ctdY - cYdt + i_r dR + i_y dY \dots \dots \dots (4)$$

เงื่อนไขดุลยภาพในตลาดเงิน กำหนดให้

$$MD = L_i + L_s$$

โดยที่

$$L = kY$$

$$L_i = L(R)$$

เพราะฉะนั้น

$$MD = kY + L(R)$$

และเพราะว่าขณะใดขณะหนึ่งปริมาณเงินจะถูกกำหนดให้คงที่จะได้ว่า

$$MS = \bar{MS}$$

ที่ดุลยภาพตลาดการเงิน

$$MS = MD$$

หรือ

$$\bar{MS} = kY + L(R)$$

โดยการอนุพันธ์รวม จะได้ว่า

$$dMS = 0 = \frac{\partial k}{\partial Y} dY + \frac{\partial L}{\partial R} .dR$$

ให้

$$\frac{\partial k}{\partial Y} = k$$

$$\frac{\partial L}{\partial R} = L \quad \text{ซึ่งคือค่าความลาดของเส้น } L \text{ M}$$

จะได้ว่า

$$0 = k dY + L dR$$

หรือ

$$dR = - \frac{k}{L} dY \dots \dots \dots (5)$$

จะเห็นว่าสมการที่ (5) มีความสัมพันธ์กับสมการที่ (4) เพราะต่างก็ติดค่า dR เหมือนกัน

เพราะฉะนั้น ถ้าแทนค่า dR ของสมการที่ (5) ลงสมการที่ (4) แล้ว จะสามารถหาค่าตัวทวีของอัตราภาษีหรือค่า dY/dt ได้นั้นคือ

$$dY = cdY - ct dY - cY dt - \frac{I_r k}{L} dY + I_y dY$$

เอา dY มาไว้ซ้ายมือทั้งหมดได้

$$dY - cdY + ct dY + \frac{I_r k dY}{L} - I_y dY = -cY dt$$

นั่นคือ

$$(1 - c + ct - I_y + \frac{I_r k}{L}) dY = -cY dt$$

ได้ค่าตัวทวีอัตราภาษีหรือค่า dY/dt นั้นคือ

$$\frac{dY}{dt} = \frac{-cY}{(1 - c + ct - I_y + \frac{I_r k}{L})} \dots\dots\dots (6)$$

เนื่องจาก การลดอัตราภาษีจะสามารถทำให้งบประมาณขาดดุลลดลงได้นั้นจะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่ว่า $dY/dt + Y$ ต้องน้อยกว่าศูนย์ ฉะนั้น เมื่อแทนค่า dY/dt ลงในเงื่อนไขนี้แล้วจะได้ว่า

$$\frac{-cY}{(1 - c + ct - I_y + \frac{I_r k}{L})} + Y < 0$$

เอา Y หารตลอดจะได้ว่า

$$\frac{-c}{(1 - c + ct - i + \frac{I_r k}{L})} + 1 < 0$$

เอา -1 บวกเข้าทั้งสองข้าง จะได้ว่า

$$\frac{ct}{(1 - c + ct - I_y + \frac{I_r k}{L})} < 1$$

เอา -1 หารตลอด จะได้ว่า

$$\frac{ct}{(1 - c + ct - I_y + \frac{I_r k}{L})} > 1$$

นั่นคือ

$$ct > 1 - c + ct - i_y + i_r \frac{k}{L}$$

เอา ct ลบออกทั้งสองข้าง จะได้ว่า

$$0 > 1 - c - i_y + i_r \frac{k}{L}$$

เอา 1 ลบออกทั้งสองข้าง จะได้ว่า

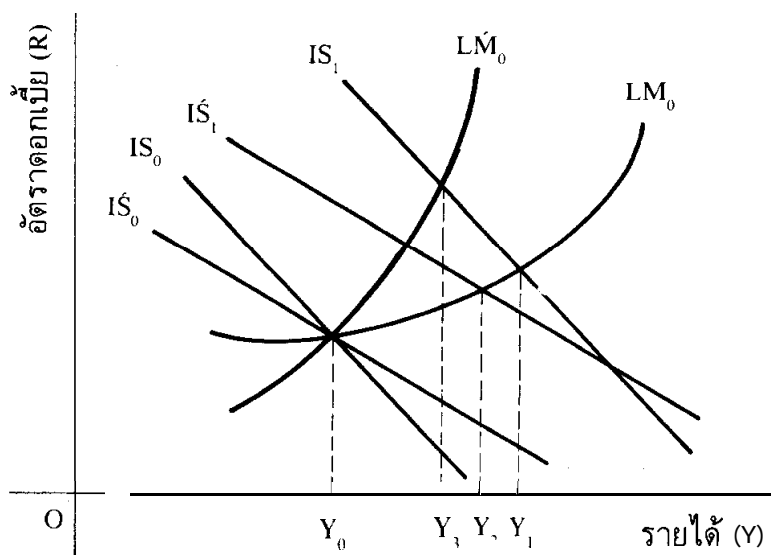
$$-1 > -c - i_y + i_r \frac{k}{L}$$

เอา -1 หารตลอด จะได้ว่า

$$c + i_y - i_r \frac{k}{L} > 1 \dots\dots\dots(1)$$

นั่นคือ $c + i_y - i_r(k/L) > 1$ สำหรับค่า $dT/dt < 0$ จะเห็นว่าเทอม $(i_y - i_r(k/L))$ คือ การเปลี่ยนแปลงสุทธิในการลงทุนจากดุลยภาพหนึ่งไปสู่อีกดุลยภาพหนึ่ง ฉะนั้นเงื่อนไขการลดอัตราภาษีที่จะนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของรายได้จากการจัดเก็บภาษีจะต้องอยู่บนเงื่อนไขของแนวโน้มในการบริโภคเพิ่ม (c) บวกแนวโน้มในการลงทุนเพิ่มสุทธิ $(i_y - i_r(k/L))$ จะต้องมากกว่า 1 ซึ่งเงื่อนไขนี้เป็นเงื่อนไขทางคณิตศาสตร์ ซึ่งจะไปสัมพันธ์กับรูปที่

5.4 เพราะว่าการดำเนินนโยบายการคลังจะทำให้อัตราดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นตามเส้น LM เพราะว่า $i_r(k/L)$ มีผลกระทบต่อการลงทุนจากการดำเนินนโยบายการคลัง และทำให้อัตราดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นและเนื่องจาก k/L คือความลาดของเส้น LM การเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ย ตามเส้น LM หรือตลาดเงินอยู่ในดุลยภาพ รายได้จะเพิ่มขึ้นระดับหนึ่งเท่านั้น เพราะเมื่ออัตราดอกเบี้ยเพิ่มขึ้น การลงทุนจะลดลงนั่นเอง ดังรูป

รูปที่ 5.4 การขยายตัวของรายได้จากการลดอัตราภาษี

ตามรูป การพิจารณาการเพิ่มขึ้นของรายได้และอัตราดอกเบี้ยจากการลดอัตราภาษี จะพิจารณาเป็น 4 ประเด็นคือ

ประการแรก ถ้าเส้นการลงทุนมีความยืดหยุ่นต่ออัตราดอกเบี้ย (interest elastic investment) จะทำให้เส้น IS มีความยืดหยุ่นต่ออัตราดอกเบี้ยดังเช่น IS_0 หรือเส้น IS มีลักษณะแบนราบ การลดอัตราภาษี จะทำให้เส้น IS เคลื่อนไปทางขวามือเป็น IS_1 รายได้จะขยายตัวจาก Y_0 ไป Y_2 แทนที่จะขยายตัวไปอยู่ที่ Y_1 จึงกล่าวได้ว่า ถ้าเส้นการลงทุนมีความยืดหยุ่นต่ออัตราดอกเบี้ยมากเท่าไร เส้น IS ก็แบนราบเท่านั้น และถ้า IS แบนราบมากเท่าไร ถ้าลดอัตราภาษีลง รายได้ก็จะขยายตัวน้อยเท่านั้น รายได้จากการจัดเก็บภาษีเพื่อชดเชยงบประมาณขาดดุลก็จะลดลง

ประการที่สอง ถ้าเส้นการลงทุนมีความยืดหยุ่นต่ออัตราดอกเบี้ยน้อย เส้น IS จะมีลักษณะแบนราบน้อยลงดังเช่นเส้น IS_0 การลดอัตราภาษีจะทำให้เส้น IS เคลื่อนไปทางขวาเป็นเส้น IS_1 รายได้จะขยายตัวจาก Y_0 ไป Y_1 ทำให้รัฐบาลมีรายได้จากการจัดเก็บภาษีมากขึ้น

ประการที่สาม ทั้งสองกรณีที่กล่าวมาเส้น LM จะต้องมีความลาดต่ำดังเช่นเส้น LM_0 แต่ถ้าเส้น LM มีค่าความลาดสูงเช่นเส้น LM_0 การลดอัตราภาษีจะทำให้รายได้ขยายตัวน้อยกว่าทั้งสองกรณีที่กล่าวมา ดังนั้น ถ้าเส้น LM มีความชันมากเท่าไร อัตราดอกเบี้ยก็จะเพิ่มสูงขึ้นตามเมื่อรัฐบาลลดอัตราภาษี รายได้จึงเพิ่มขึ้นได้น้อย

ประการที่สี่ การลดอัตราภาษีที่จะทำให้รายได้ขยายตัวมากขึ้นหรือน้อยลงย่อมขึ้นอยู่กับว่าขณะนั้นเศรษฐกิจมีอัตราดอกเบี้ยสูงหรือต่ำ หรืออัตราดอกเบี้ยอยู่ในช่วงใดของเส้น LM ถ้าอัตราดอกเบี้ยอยู่ในใกล้ช่วงของเคนส์ การลดอัตราภาษีจะทำให้รายได้ขยายตัวน้อย แต่ถ้าอัตราดอกเบี้ยอยู่ในใกล้ช่วงของคลาสสิก การลดอัตราภาษีจะทำให้รายได้ขยายตัวได้มาก

จากที่กล่าวมา การลดอัตราภาษีโดยมุ่งหวังว่าจะมีผลทำให้รายได้ขยายตัวเพิ่มมากขึ้น และส่งผลให้รายได้จากการจัดเก็บภาษีเพิ่มมากขึ้น เพื่อชดเชยงบประมาณส่วนที่ขาดดุล จะต้องคำนึงถึงลักษณะเส้นการลงทุนที่มีความยืดหยุ่นต่ออัตราดอกเบี้ยอย่างไร และขณะนั้นอัตราดอกเบี้ยของเศรษฐกิจอยู่ในช่วงของเคนส์ คลาสสิกหรือช่วงกลางการลดอัตราภาษีจึงจะมีผลทำให้รายได้จากภาษีเพิ่มขึ้นเป็นสัดส่วนที่มากกว่าอัตราภาษีที่ลดลง ซึ่งจะนำไปมีผลต่อการชดเชยงบประมาณส่วนที่ขาดดุล กล่าวโดยสรุปแล้ว การลดอัตราภาษีจะต้องทำในขณะที่อัตราดอกเบี้ยค่อนข้างสูง ขณะเดียวกันเศรษฐกิจต้องมีประสิทธิภาพการผลิตส่วนเกินและปรากฏการว่างงาน กรณีเช่นนี้ อัตราดอกเบี้ยจะอยู่ในใกล้ช่วงคลาสสิกหรือเส้น LM ค่อนข้างจะสูงชัน และแนวโน้มในการลงทุนที่ขึ้นอยู่กับรายได้ (dI/dY) ค่อนข้างต่ำ เนื่องจากประสิทธิภาพการผลิตส่วนเกิน ลักษณะเช่นนี้ จึงจะทำให้การลดอัตราภาษีสามารถชดเชยงบประมาณขาดดุลได้⁹

5. การก่อกำหนดเพื่อชดเชยงบประมาณขาดดุล

การก่อกำหนดเป็นวิธีการหนึ่งที่รัฐบาลใช้เพื่อชดเชยงบประมาณส่วนที่ขาดดุล (debt finance) ซึ่งจะมีผลต่อการขยายตัวของรายได้เช่นเดียวกับวิธีอื่น ๆ ที่ได้ศึกษามา อย่างไรก็ตาม

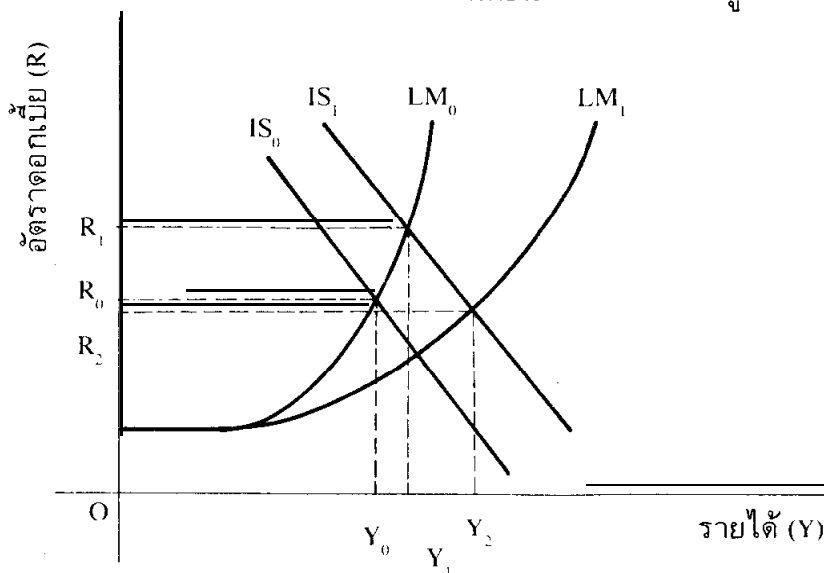
⁹ รายละเอียดดูใน W. Branson, *Macroeconomic Theory and Policy* (New York : Harper & Row, Publishers, 1972). pp. 288-92.

ก็ตาม การก่อกำหนดของรัฐบาลสามารถทำได้หลายวิธีด้วยกัน แต่ละวิธีจะมีผลต่อการขยายตัวของรายได้แตกต่างกันออกไป ในที่นี้จะพิจารณาวิธีการก่อกำหนดของรัฐบาลเพียง 4 วิธี

กรณีแรก รัฐบาลอาจจะถอนเงินฝากจากธนาคารพาณิชย์ซึ่งฝากไว้ในรูปของเงินฝากเผื่อเรียก แล้วนำออกไปใช้จ่าย จะทำให้ทรัพย์สินทางการเงินของภาคเอกชนเพิ่มขึ้น ขณะที่หนี้สินภาครัฐบาลเพิ่มขึ้น¹⁰ แต่อย่างไรก็ตาม การก่อกำหนดแบบนี้เงินสำรองก็จะไม่เปลี่ยนแปลง หรือไม่ทำให้ฐานปริมาณเงินเปลี่ยนไป เพราะเป็นการก่อกำหนดที่เพียงแต่เปลี่ยนมือผู้ถือเงินเท่านั้น ลักษณะเช่นนี้จะไม่ทำให้เส้น LM เปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด แต่จะคงที่ที่ LM_0 ตามรูปที่ 5.6

กรณีที่สอง รัฐบาลอาจจะขายพันธบัตรให้กับเอกชนที่มีใช้ธนาคารพาณิชย์ กรณีเช่นนี้จะไม่มีผลต่อเงินสำรองหรือไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงฐานปริมาณเงินแต่อย่างใด เส้น LM ก็คงที่อยู่ที่เดิม

กรณีที่สาม รัฐบาลขายพันธบัตรให้กับธนาคารพาณิชย์ แต่ไม่ยอมให้ธนาคารพาณิชย์ใช้พันธบัตรเป็นทุนสำรองเงินฝากตามกฎหมายได้ เส้น LM ก็จะไม่เปลี่ยนแปลง เช่นสองกรณีที่กำลังกล่าวมา กรณีนี้ธนาคารจะถือหลักทรัพย์รัฐบาลไว้และจะลดการให้กู้ลง แต่เมื่อรัฐบาลใช้จ่ายออกไปก็จะสามารถชดเชยส่วนที่ธนาคารลดการให้กู้ได้พอดี

รูปที่ 5.6 การก่อกำหนดเพื่อชดเชยงบประมาณขาดดุล

¹¹ *Ibid.*, p. 293.

การก่อกำหนดทั้งสามกรณีทีกล่าวนีจะไม่ทำให้เส้น LM เปลี่ยนแปลง กล่าวคือ เส้น LM จะอยู่ที่ LM_0 ขณะที่เส้น IS เคลื่อนไปเป็น IS_1 ทำให้เกิดความตึงตัวทางการเงินและตลาดเครดิต ในกรณีแรกรายได้จะเพิ่มขึ้นโดยที่ปริมาณเงินไม่เพิ่มขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดอุปสงค์ส่วนเกินต่อปริมาณเงิน ทำให้อัตราดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นตามเส้น LM_0 กรณีที่สอง เมื่อรัฐบาลขยายพันธบัตรให้กับเอกชนโดยการลดราคาพันธบัตรลง มีผลทำให้อัตราดอกเบี้ยในตลาดหลักทรัพย์เพิ่มขึ้น กรณีเช่นนี้ ประชาชนจะถือพันธบัตรไว้มากและถือเงินไว้น้อยกว่าที่ต้องการจะถือไว้ นั่นคือ อุปสงค์ต่อปริมาณเงินมีมากขึ้นผลักดันอัตราดอกเบี้ยในตลาดเงินให้สูงขึ้นตามเส้น LM_0 สำหรับกรณีที่สาม เมื่อธนาคารพาณิชย์ถือหลักทรัพย์รัฐบาลเพิ่มขึ้นก็จะขายหลักทรัพย์ของตัวเองออกไป จะทำให้อัตราดอกเบี้ยสูงขึ้น อัตราดอกเบี้ยก็จะเพิ่มตาม LM_0 ประเด็นที่สำคัญในการก่อกำหนดทั้งสามกรณีนี้คือ เป็นการก่อกำหนดที่ไม่ก่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ (nonexpansionary effects) เส้น LM จึงไม่เปลี่ยนแปลง เพราะฉะนั้น เมื่อรัฐบาลชดเชยงบประมาณที่ขาดดุลโดยการก่อกำหนด ลักษณะแบบนี้จะทำให้อัตราดอกเบี้ยเพิ่มสูงขึ้น ส่งผลให้การลงทุนลดลงรายได้จึงไม่ขยายตัวเต็มที่

กรณีที่สี่ เป็นการชดเชยงบประมาณส่วนที่ขาดดุลโดยรัฐบาลขยายพันธบัตรให้กับธนาคารกลาง เมื่อรัฐบาลใช้จ่ายเงินออกไปสู่มือประชาชน ประชาชนก็จะนำเงินไปฝากไว้ที่ธนาคารพาณิชย์ ทำให้เงินสำรองของธนาคารพาณิชย์เพิ่มขึ้น ธนาคารก็สามารถขยายเงินกู้ได้มากขึ้น ปริมาณเงินในระบบเศรษฐกิจก็จะเพิ่มมากขึ้น การก่อกำหนดของรัฐบาลในลักษณะนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงฐานปริมาณเงินและการเพิ่มปริมาณเงินจะทำให้เส้น LM เคลื่อนไปทางขวาจาก LM_0 เป็น LM_1 ทำให้อัตราดอกเบี้ยลดลง การลงทุนเพิ่มมากขึ้น ทำให้รายได้ขยายตัวมากกว่าการก่อกำหนดในสามกรณีแรก การก่อกำหนดที่สี่นี้เปรียบเสมือน รัฐบาลพิมพ์พันธบัตรขึ้นมาใช้เอง จึงเป็นการก่อกำหนดแบบก่อกำหนดให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ (expansionary effects)¹¹

¹¹ รายละเอียดดูใน สุนทร ราชวงศ์ศึก อ้างแล้ว, หน้า 260-64 และ M. Friedman, "A Monetary and Fiscal Framework for Economic Stability," in M.G. Mueller, eds, *Readings in Macroeconomics* (New York : Holt, Rinehart and Winston, Inc., 1971), pp. 337-51.

6. สรุป

ในภาวะที่รัฐบาลเผชิญกับปัญหาทางงบประมาณขาดดุล รัฐบาลสามารถที่จะหาเงินมาชดเชยส่วนที่ขาดดุลได้หลายวิธีด้วยกัน โดยปกติประเทศต่าง ๆ จะชดเชยงบประมาณส่วนที่ขาดดุลโดยการเพิ่มอัตราภาษีหรือการก่อหนี้สาธารณะ แต่แท้จริงแล้วยังมีวิธีการชดเชยงบประมาณขาดดุลอื่นอีกที่จะทำให้รายได้ขยายตัวเป็นต้นว่า การเปลี่ยนแปลงฐานปริมาณเงินโดยการสร้างเงิน (*money creation*) ซึ่งทำได้โดยรัฐบาลถอนเงินที่ฝากอยู่กับธนาคารกลางหรือการขายพันธบัตรให้กับธนาคารกลาง ลักษณะเช่นนี้เปรียบเสมือนการพิมพ์ธนบัตรออกมาใช้ นั่นเอง เมื่อรัฐบาลใช้จ่ายออกไปจะมีผลกระทบต่อเส้น IS ทำให้ IS เคลื่อนไปทางขวาหรือเพิ่มขึ้น ขณะที่การเปลี่ยนแปลงฐานปริมาณเงินจะมีผลกระทบต่อเส้น LM กล่าวคือเส้น LM จะเคลื่อนออกหรือเคลื่อนไปทางขวา ผลกระทบที่เกิดขึ้นจะทำให้รายได้ขยายตัวเพิ่มขึ้น

การชดเชยงบประมาณขาดดุลโดยการลดอัตราภาษีก็เป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้รายได้ขยายตัวเพิ่มขึ้น แต่ทั้งนี้ แนวโน้มในการบริโภคเพิ่ม (MPC) บวกการลงทุนเพิ่มสุทธิจะต้องมากกว่า 1 และการลดอัตราภาษีจะมีผลก็ต่อเมื่อขณะนั้นเศรษฐกิจมีอัตราดอกเบี้ยสูง และมีประสิทธิภาพการผลิตส่วนเกิน (*excess capacity*) และเผชิญกับปัญหาการว่างงาน

ส่วนการชดเชยงบประมาณขาดดุลโดยการก่อหนี้ รัฐบาลสามารถก่อหนี้ได้หลายวิธี แต่เมื่อสรุปแล้วเมื่อรัฐบาลก่อหนี้จะมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจ คือ (1) การก่อหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ (*nonexpansionary effect*) และ (2) การก่อหนี้ที่ก่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ (*expansionary effect*) การก่อหนี้ในกรณีแรกจะไม่กระทบต่อฐานปริมาณเงินหรือเงินสำรองของธนาคารพาณิชย์ ปริมาณเงินจึงไม่เพิ่มขึ้น การก่อหนี้วิธีที่สองจะมีลักษณะตรงกันข้ามกัน

หนังสืออ้างอิง

- Branson, W. **Macroeconomic Theory and Policy**. New York : Harper & Row, Publishers, 1972.
- Due, J.F. and Friedlaender, A.F. **Government Finance : Economics of the Public Sector**. Homewood, Ill : Richard D. Irwin, Inc., 1973.
- Mueller, M.G.ed. **Reading in Macroeconomics**. New York : Holt, Rinehart and Winston, Inc., 1971.
- Musgrave, R.A. **Fiscal System**. New Haven and London : Yale University Press, 1969.
- Shapiro, E. **Macroeconomic Analysis**. New York : Harcourt, Brace & World, Inc., 1970.
- สุนทร ราชวงศ์ศึก. **การคลังประเทศด้อยพัฒนา**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2525.